

Asia: VN/27065/2023

Lausuntopyyntö ehdotuksesta poliisin tietojenvaihtoa koskevan lainsäädännön muuttamisesta

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi poliisilain, henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain, henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetun lain, rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain, rikostorjunnasta Tullissa annetun lain, henkilötietojen käsittelystä Tullissa annetun lain sekä henkilötietojen käsittelystä maahanmuuttohallinnossa annetun lain muuttamisesta

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

HUS-yhtymän lausunto ehdotuksesta poliisin tietojenvaihtoa koskevan lainsäädännön muuttamisesta

(VN/27065/2023, HUS/7234/2025)

HUS-yhtymä kiittää mahdollisuudesta antaa lausuntonsa ehdotuksesta poliisin tietojenvaihtoa koskevan lainsäädännön muuttamisesta. HUS-yhtymä kannattaa eri viranomaisten paremman tietojenvaihdon mahdollistamista, mutta näkee lausuttavaksi annettavassa ehdotuksessa useita merkittäviä perusoikeudellisia ongelmia, jotka tulee ehdottomasti huomioida asian jatkovalmistelussa. HUS-yhtymä on Suomen suurin terveydenhuollon palveluja tarjoava organisaatio, ja annamme lausuntomme koskien erityisesti poliisin ja sosiaali- ja terveydenhuollon väliseen tiedonvaihtoon tehtyjä ehdotuksia.

Yleisesti poliisin ja terveydenhuollon välisen tietojenvaihdon selkeyttäminen on HUS-yhtymän näkemyksen mukaan perusteltua. On selvää, että nykyinen sääntely ei ole osoittautunut riittäväksi, ja sitä tulee tarkentaa. Olisi myös toivottavaa, että käytännön toimintatavat tietojenvaihdossa poliisin ja terveydenhuollon välillä ilmenisivät mahdollisimman täsmällisesti ja tarkkarajaisesti suoraan laista, eikä käytännön kysymyksiä tulisi ratkaistavaksi esimerkiksi muutoksenhakujen kautta, kuten nyt on jouduttu tekemään.

Terveysthuollon toiminta on, ja siinä syntyy paljon sellaista arkaluonteista tietoa, jotka ovat perusoikeuksien piirissä. Nyt annettu ehdotus on kuitenkin erittäin niukasti ja riittämättömästi perusteltu erityisesti perusoikeusnäkökulmasta. Ehdotuksen perusteella ei ole näin edellytyksiä arvioida ehdotettujen muutosten edellytyksiä perusoikeuksien kannalta. Yksinomaan rikosentorjunnan helpottaminen ei ole riittävä peruste tehdä tällaisia muutoksia ilman riittävää arviointia muutosten perusoikeudellisista vaikutuksista. Ehdotamme asian palauttamista tältä osin uuteen valmisteluun, jonka jälkeen ehdotuksesta tulisi pyytää uudet lausunnot.

Perusoikeusrajoitusten tulee olla välttämättömiä hyväksyttävän tavoitteen saavuttamiseksi ja muutenkin suhteellisuusvaatimuksen mukaisia ja tarkkarajaisia. Nyt kyseessä olevaan ehdotukseen liittyen potilaita koskevien tietojen luovutus poliisille voisi esimerkiksi rajoittaa mm. terveysthuollon käyttöä, jos henkilö ei voisi tai haluaisi hakeutua tarvitsemiensa terveysthuollon piiriin pelätessään tiedon siitä siirtyvän poliisille. Tällainen tilanne rikkoo henkilön oikeutta välttämättömään huolenpitoon (PL 19.1 §). Vastaavasti esimerkiksi sairaalasta annetulla tiedolla etsinnässä olevan kadonneen henkilön sairaalassaolosta ei ole vaikutusta ko. henkilön perusoikeuksien toteutumiseen; jos henkilö on sairaalassa, hän on välttämättömän huolenpidon piirissä ja hänen perusoikeutensa toteutuvat, vaikka tietoa sairaalassaolosta ei luovutettaisikaan poliisille. Ja jos hän ei ole sairaalassa, tämänkään tiedon antamisella poliisille ei ole vaikutusta hänen perusoikeuksiensa toteutumiseen.

HUS-yhtymän näkemyksen mukaan hengen ja terveyden tai yksityisyyden suojan loukkauksia ei voida perustella vain oikeudenhoidon toimivuudella, vaan niille tulee löytyä oikeutus huolellisen perusoikeuspunninnan pohjalta. Sääntelyssä olisi myös olennaista turvata tietopyyntöjen riittävä perustelu sen varmistamiseksi, että tietopyynnön edellytykset täyttyvät, ja että tietopyyntöjen oikeellisuutta voidaan arvioida myös jälkikäteen.

HUS-yhtymä haluaa lisäksi tuoda esiin, että periaatteellisesti näin merkittävässä asiassa lausuntoaika keskellä loma-aikaa ei näkemyksemme mukaan ole hyvän hallintotavan mukainen.

Yksityiskohtaiset kommentit

Ehdotetun poliisilain 4:5 §:n mukaan poliisilla olisi oikeus saada tietoja terveydenhuollon palveluja käyttäneistä sellaisten rikosten osalta, joiden enimmäisrangaistus on vähintään kaksi vuotta. Tätä aikamääritelmää ei kuitenkaan perustella esityksessä mitenkään, mitä voidaan pitää vakavana valmistelun puutteena. Aikamääre on merkittävästi lyhyempi kuin todistamisoikeuden yhteydessä käytetty kuuden vuoden aikamääre. Lyhyempi aikamääre on sinänsä perusteltu, koska ehdotuksen mukaan kyse on vain tietojensaannista eikä todistamisesta. Esityksen perusteella jää kuitenkin täysin epäselväksi, mihin nyt tehty ehdotus perustuu, ja se vaikuttaa lähinnä sattumanvaraisesti valitulta. Ehdotuksen perusoikeudelliset vaikutukset tulisi ehdottomasti arvioida jatkovalmistelussa.

Ehdotetun poliisilain 4:5 §:n 1 momentin mukaan poliisilla olisi oikeus saada tieto henkilön läsnäolosta sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajan toimitiloissa tiettyinä aikana ja tieto läsnäolleen henkilön henkilöllisyydestä. Kohtaa voidaan HUS-yhtymän näkemyksen mukaan tulkita kolmella tavalla: 1. poliisilla on oikeus tiedustella yksittäisen, esimerkiksi tiettyihin tuntomerkkeihin sopivan henkilön sairaalassaoloa tällä hetkellä, 2. poliisilla on oikeus pyytää terveydenhuollon palvelunantajaa ilmoittamaan poliisille, mikäli tiettyihin tuntomerkkeihin sopiva henkilö saapuu hoitoon myöhemmin, ja 3. poliisilla on oikeus pyytää lista kaikista tiettyinä aikana sairaalassa olevista henkilöistä. Näistä ensimmäinen on perusteltavissa oleva tulkinta, toinen ja kolmas eivät, ja kohtaa tulisi täsmentää tältä osin tulkintaepäselvyyksien välttämiseksi.

Ehdotetun poliisilain 4:5 §:n 1 kohdassa tietojensaantioikeus ulotettaisiin koskemaan myös tiettyjä sellaisia rikosnimikkeitä, joissa enimmäisrangaistus on alle kaksi vuotta. Tiedonsaantioikeuksien laajennusta perustellaan esityksen perusteluissa useassa kohtaa sillä, että rikokset (esim. RL 17:6, järjestystä ylläpitävän henkilön vastustaminen) voivat kohdistua myös sosiaali- ja terveydenhuollon toimintaan tai palveluksessa oleviin. Tämä on sinällään totta, mutta tällaista rajausta ei ole tehty itse lakitekstiin, jolloin ehdotettu sääntely koskisi kaikkia ko. rikosnimikkeen alaan kuuluvia rikosepäilyjä. Toisaalta HUS-yhtymällä on itselläänkin tiedossa sen omassa toiminnassa tapahtuneita tilanteita, joissa HUS-yhtymän hoidossa olleen potilaan oikeusturva ei ole toteutunut, koska HUS-yhtymä ei ole voinut voimassa olevan lain perusteella luovuttaa poliisille esim. pahoinpitelyyn tai omaisuusrikokseen syyllistyneen toisen potilaan henkilötietoja. Tällaisessa tilanteessa tietojen luovuttamisen voisi HUS-yhtymän näkemyksen mukaan sallia uhrin oikeusturvan toteutumisen varmistamiseksi. Lisäksi kohdassa on kuitenkin viitattu myös sellaisiin lieviin rikoksiin, kuten RL 23:1 §, liikenneturvallisuuden vaarantaminen ja RL 23:3 §, rattijuopumus, jotka eivät käytännössä voi kohdentua sosiaali- ja terveydenhuollon toimintaan tai palveluksessa oleviin.

HUS-yhtymän näkökulmasta poliisilain 4:5 §:n 1 kohdan tiedonsaantioikeudet tulisi rajata lakitekstissä vain sosiaali- ja terveydenhuoltoon tai sen palveluksessa oleviin kohdistuneisiin rikoksiin, sekä palveluntuottajan tiloissa tapahtuneisiin rikoksiin. Jos rajausta ei tehdä, tulisi sääntely käytännössä ehkäisemään rikoksista epäiltyjen hakeutumista käyttämään terveydenhuollon palveluja melko lievissäkin rikoksissa. Esimerkiksi liikenneonnettomuuteen liittyvän rattijuopumusepäilyn kohdalla tällä voisi olla vakavia vaikutuksia yksilön terveydelle ja turvallisuudelle, mikäli liikenneonnettomuudessa vammautunut henkilö ei uskaltaisi rangaistuksen pelossa hakeutua tarvitsemaansa hoitoon. Ehdotetun sääntelyn toteuttaminen edellyttäisi välttämättä huolellista perusoikeusarviota, jota ei ole nyt tehty.

Edellä mainittu koskee myös ehdotusta poliisilain 4:5 §:n 4 kohdaksi koskien henkilön tavoittamista vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa tai tuomioistuimeen noutamista varten. On hyvin vaikea nähdä, miten ehdotus olisi perusteltua henkilön perusoikeuksien toteutumisen näkökulmasta, ja ehdotetun sääntelyn toteuttaminen edellyttäisi välttämättä huolellista perusoikeusarviota, jota ei ole nyt tehty.

Ehdotus poliisilain 4:5 §:n 5 kohdaksi on HUS-yhtymän näkemyksen perusteella sinällään kannatettava. Esimerkiksi kadonneen lapsen tai vanhuksen sairaalassaolotiedon luovutus poliisille ei itsessään kovin merkittävällä tavalla riko hänen perusoikeuksiaan, kunhan siitä säädetään lailla. HUS-yhtymässä ymmärretään, että henkilön sairaalassaolotiedon luovuttaminen voisi joissain tällaisissa tilanteissa säästää merkittävästi poliisin resursseja. Säännöstä tulisi kuitenkin muokata siten, että sairaalassaolotieto voitaisiin luovuttaa tilanteessa, jossa poliisi etsii kadonnutta tai kadonneeksi epäiltyä henkilöä JA tämä on mahdollisesti hengen tai terveyden vaarassa. HUS-yhtymän näkemyksen mukaan katoaminen yksilön vapaasta tahdosta ei ole kiellettyä, eikä se saa olla este mahdollisuudelle hakeutua sairaanhoidon palvelujen piiriin tarvittaessa. Lisäksi lakitekstiin tulisi lisätä, että etsittävällä henkilöllä, jonka sairaalassaolotieto voidaan luovuttaa poliisille, ei saa olla vireillä riita- eikä rikosasiaa. Tällä varmistettaisiin tiedonsaantioikeuden käyttäminen vain perustelujen mukaiseen tarkoitukseensa. Säännös olisi tällöin myös KHO:n antaman ratkaisun KHO:2024:80 mukainen.

Edellä mainitut huomiot koskevat soveltuvien osin myös ehdotusta henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetun lain muuttamisesta 20 a §:ää.

Poliisin laajennetut oikeudet tietojen luovuttamiseen (ehdotettu PolL 7:2) ovat HUS-yhtymän näkemyksen mukaan perusteltuja.

Heikkilä Teppo
HUS-Yhtymä